

Miroslav Martinjak (preveo)

Musica sacra – poziv na vraćanje sluha gluhima

Petoga ožujka obilježena je pedeseta obljetnica upute *Musicae sacrae*, posljednjega velikoga dokumenta na tu temu, objavljenoga 1967. godine sa zajedničkim potpisom kardinala Giacoma Lercara, nadbiskupa Bologne, i predsjednika »Consiliuma« za provedbu koncilске konstitucije o liturgiji kardinala Arcadia Larraone, prefekta Svete kongregacije za obrede, uz suglasnost pape Pavla VI.

Sljedeća izjava, objavljena u cijelom svijetu, bilanca je aktualnoga stanja svete glazbe u Katoličkoj Crkvi pola stoljeća od toga dokumenta. Bilanca je neizbježno kritička, a slijedi ju osam uvjeta za »jednu pozitivnu promjenu«.

Tu deklaraciju promoviraju dvojica slavni glazbenika i muzikologa: Talijan Aurelio Porfiri, direktor međunarodnoga časopisa *Altare Dei* iz Macaa u Hong Kongu, autor knjiga i eseja o svetoj glazbi i liturgiji, i Amerikanac Peter Kwasniewski, profesor teologije i filozofije i voditelj zbora u Wyoming Catholic Collegeu.

Njima se spremno pridružilo više od dvjesto ljubitelja liturgijske glazbe iz čitava svijeta. Popis potpisnika nalazi se na mrežnoj stranici časopisa koji uređuje Porfiri, zajedno s tekstom deklaracije na šest jezika.

»CANTATE DOMINO CANTICUM NOVUM« IZJAVA O TRENUTAČNOJ SITUACIJI SVETE GLAZBE

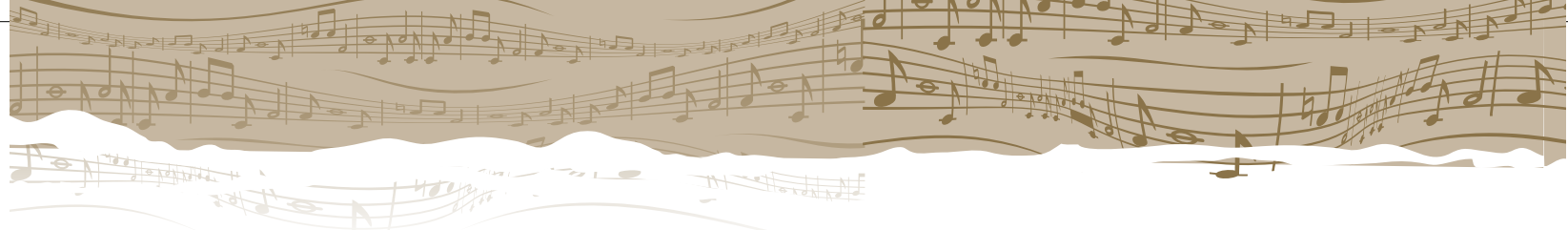
Mi, dolje potpisani – glazbenici, svećenici, učitelji, znanstvenici i ljubitelji sakralne glazbe – nudimo ponizno katoličkim zajednicama diljem svijeta ovu izjavu, izražavajući svoju veliku ljubav prema baštini svete glazbe Crkve i našu duboku zabri-

nutost zbog njezina sadašnjega teškoga stanja (Vidi: <https://glo-ria.tv/article/9QFRTzXj72D16mSm7wLWFFkX>)

Uvod

»Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis

terra« (Ps 96): to pjevanje na slavu Bogu odjekivalo je kroz cijelu povijest kršćanstva, od početka do današnjih dana. Sveto pismo, a također i sveta tradicija svjedoci su velike ljubavi prema ljepoti i snazi glazbe u bogoslužju prema svemogućemu Bogu. Svetci, teolozi, pape i vjernici laici smatrali su

oduvijek baštinu svete glazbe dragocjenom stvari u Katoličkoj Crkvi. Ta ljubav i prisnost s glazbom posvjedočena je u čitavoj kršćanskoj literaturi te u mnogim dokumentima koje su pape posvetili svetoj glazbi, od *Docta sanctorum Patrum* (1324.) Ivana XXII., *Annus Qui* (1749.) Benedikta XIV., sve do *Motu proprio* (1903.) sv. Pija X., enciklike *Musicae sacrae disciplina* (1955.) Pija XII., *Kirografa o svetoj glazbi* (2003.) Ivana Pavla II. i tako dalje.

Ova nam opsežna dokumentacija na vrlo snažan način uprisutnjuje važnost i ulogu svete glazbe u liturgiji i to se mora uzeti vrlo ozbiljno. Važnost glazbe povezana je s dubokom vezom između liturgije i glazbe i ta povezanost ide u dva smjera: dobra liturgija dopušta glazbu visoke razine, a jedna standardno loša glazba za liturgiju strahovito utječe na nju. Ne može se zaboraviti ekumenska važnost glazbe kad znamo da druge kršćanske tradicije – anglikanci, luterani, pravoslavci – imaju visoko mišljenje glede važnosti i dostojanstva svete glazbe, o čemu svjedoči njihova pomno čuvana baština.

Slavimo važan događaj, pedesetu obljetnicu upute *Musicam sacram* (5. ožujka 1967.), objavljene za vrijeme pontifikata blaženoga pape Pavla VI. Čitajući danas dokument, ne možemo a da ne pomislimo na »žalostan put« svete glazbe u desetljećima koja su slijedila nakon liturgijske konstitucije *Sacrosanctum Concilium*. Ono što se dogodilo u nekim crkvenim frakcijama u to vrijeme nema

nikakve veze s konstitucijom *Sacrosanctum Concilium* i s uputom *Musicam sacram*. Izvjesne ideje, koje nisu nikada bile predstavljene u dokumentima Sabora, uvrštene su u liturgijsku praksu, ponekad zbog pomanjkanja budnosti klera i crkvene hijerarhije.

U nekim zemljama baština svete glazbe, za koju je Sabor tražio da se sačuva, ne samo da nije sačuvana, nego se borilo protiv te baštine. I to je sigurno protiv Sabora koji je jasno rekao: »Glazbena baština Crkve baština je neprocjenljive vrijednosti koja se uzdiže iznad ostalih izraza umjetnosti time što je sveto pjevanje združeno s riječju sastavni dio svečane liturgije. Sveto pjevanje hvalilo je Sveto pismo, kršćanski otc i rimski pape. Počevši od Pija X., pape su naglašavali služeću ulogu glazbe u božanskom kultu. Zato će sveta glazba biti toliko sveta koliko će više biti usko povezana s liturgijskom akcijom, bilo da ugodno izrazi molitvu, bilo da obred obogati većom svečanošću. Crkva pak odobrava i dopušta u božanskom kultu sve oblike prave umjetnosti ako imaju potrebne kvalitete.« (t. 112. *Sacrosanctum Concilium*)

Sadašnja situacija

U svjetlu crkvenoga razmišljanja, toliko puta izrečena, mi smo zabrinuti za aktualnu situaciju svete glazbe, koja je u najmanju ruku dramatična, sa zloporabama u području svete glazbe, što je sada postalo norma, a ne neka iznimka. Mi ćemo ovdje sažeti neke od tih elemenata koji pridonose stanju pu-

U mnogim dijelovima Crkve danas imamo pogrješan odnos s kulturom koja se može promatrati kao mreža spajanja. U aktualnoj situaciji liturgijske glazbe mi smo prekinuli tu mrežu, vezu s našom prošlošću, i pokušali smo se povezati s budućnošću koja nema smisla bez kontakta s prošlošću. Danas Crkva ne rabi aktivno svoje kulturno bogatstvo za evangelizaciju, nego je i ona sama upotrijebljena od sekularne kulture koja destabilizira osjećaj klanjanja koji je u srcu kršćanske vjere.

stoši u koje se usmjerava sveta glazba za liturgiju.

1. Postojao je nedostatak razumijevanja za glazbeni aspekt liturgije, to jest da je glazba sastavni dio, prava bit liturgije, kao javni, formalni i svečani kult prema Bogu. Mi ne bismo trebali samo pjevati za vrijeme mise, nego bismo trebali pjevati misu. Kako nas *Musicam sacram* podsjeća, dijelovi koji pripadaju predslavitelju trebaju biti pjevani na tonuse koji su sadržani u misalu i na koje odgovara zajednica vjernika; pjevanje nepromjenljiva dijela mise treba poticati, bilo da je to gregorijansko pjevanje ili druga glazba za to inspirirana. Također, promjenljivi dijelovi mise moraju imati jedno časno mjesto, što označava njihovu povijesnu važnost, njihovu liturgijsku funkciju i njihovu teološku dubinu. Sličan pristup odnosi se na pjevanje božanskoga časoslova. Bio bi

to show (predstava), neka vrsta mane, ako bismo pjevali samo popularnu glazbu, a ne svetu glazbu, izbjegavajući tako poučiti sebe i druge u tradiciji Crkve i u njezinim odredbama, bez imalo truda na izgradnji dostojnoga programa svete glazbe.

2. Taj nedostatak liturgijskoga i teološkoga shvaćanja ide zajedno sa zagrljajem sekularizma. Sekularizam glazbenih pop-stilova pridonio je desakralizaciji liturgije i u isto vrijeme je sekularizam koji je diktiran od profita, neke vrste tržišta, pogodovao nametanju osrednjih repertorija svete glazbe po župama. Potaknut je antropocentrizam u liturgiji koji je ugrozio njezinu istinsku narav. U mnogim dijelovima Crkve danas imamo pogrješan odnos s kulturom koja se može promatrati kao mreža spajanja. U sadašnjoj situaciji liturgijske glazbe mi smo prekinuli tu mrežu, vezu

s našom prošalošću, i pokušali smo se povezati s budućnošću koja nema smisla bez kontakta s prošalošću. Danas Crkva ne rabi aktivno svoje kulturno bogatstvo za evangelizaciju, nego je i ona sama upotrijebljena od sekularne kulture, koja je rođena u opoziciji prema kršćanstvu i koja destabilizira osjećaj klanjanja koji je u srcu kršćanske vjere.

Papa Franjo u homiliji na svetkovinu Tijelova 4. lipnja 2015. govorio je o čudu Crkve pred ovom realnošću (svete euharistije). Čudu koje hrani kontemplaciju, adoraciju i sjećanje. U mnogim našim crkvama diljem svijeta, gdje je napokon taj osjećaj kontemplacije, klanjanja i zadivljenosti za misterij euharistije? To je izgubljeno jer živimo neku vrstu duhovnoga Alzheimerera, bolesti koja sužava naša teološka, umjetnička i kulturalna sjećanja. Rečeno je da

trebamo uvesti kulturu svakoga naroda u liturgiju. To može biti u redu ako je ispravno shvaćeno, ali ne u smislu da liturgija (i njezina glazba) mora postati mjesto gdje se veliča sekularna kultura. Ona je mjesto gdje se svaka kultura mora prenijeti na višu razinu i očistiti.

3. Postoje grupe koje pokreću neku obnovu koja ne odražava nauk Crkve nego služi za vlastite ciljeve, svjetonazor i interese. Te grupe imaju neke svoje članove na važnim pozicijama odlučivanja, odakle mogu provoditi svoje planove, ideje i načine koji bi nas morali zaokupiti kao današnje teme. U nekim su zemljama moćni lobiji pridonijeli zapravo zamjeni liturgijskoga repertorija vjernoga odredbama Drugoga vatikanskoga sabora repertorijem niske kvalitete. Tako smo završili u repertoriju nove liturgijske glazbe s vrlo niskom kvalitetom, bilo da se radi o tekstu ili o glazbi. To može biti razumljivo ako uzmemo u obzir činjenicu da ništa što ima trajnu vrijednost ne dolazi od pomanjkanja formacije i stručnosti, a posebno kad ti ljudi ne vode brigu o nauci sadržanoj u tradiciji Crkve.

Iz tih je razloga gregorijansko pjevanje uvijek bilo smatrano vrhunskim modelom svete glazbe i s pravom se može reći sljedeći generalni zakon: toliko je neka skladba više prikladna za crkvu koliko se više u svojem pokretu, inspiraciji i ukusu približi gregorijanskoj melodiji, a tim je manje prikladna što se više udaljava od toga vrhunskoga modela (Pio X., *Tra le sollecitudini*).

Danas se taj »vrhovni uzor« često odbacuje, ako ne i prezire. Cijelo učiteljstvo Crkve podsjeća nas na čuvanje toga važnoga modela, ali ne kao ograničavanje kreativnosti, nego kao baze na kojoj se inspiracija može nadahnuti. Ako želimo da vjernici slijede Isusa, moramo pripremiti za njih dom s najboljim što Crkva može ponuditi. Mi ih ne pozivamo u našu kuću da im tada Crkva nudi glazbeni i umjetnički proizvod niže kvalitete, oni to mogu pronaći izvan crkve. Liturgija je neka vrsta praga koji prelazimo iz našega svagdašnjega bivanja u slavlje s anđelima. »I stoga s anđelima i arkandelima, s prijestoljima i gospodstvima, i sa svom nebeskom vojskom pjesmu tvoje slave pjevamo bez prestanka« (predslovlje).

4. Ovaj prijezir prema gregorijanskom pjevanju i tradicionalnom repertoriju jest jedan znak mnogo dubljega problema, a to je prijezir prema tradiciji. Liturgijska konstitucija *Sacrosanctum Concilium* uči nas da se umjetnička i glazbena baština mora čuvati i cijeniti jer predstavlja vjekove bogoštovlja i molitve te je izraz najviših razina kreativnosti i ljudske duhovnosti. Postojalo je vrijeme u kojem Crkva nije imala potrebe pribjegavati posljednjoj modi, nego je bila stvarateljica i arbitar kulture. Pomanjkanje brige za očuvanje tradicije stavilo je Crkvu i njezinu liturgiju na nesigurne i vijugave putove. Pokušaj odvajanja Drugoga vatikanskoga sabora od prijašnje nauke Crkve ulazak je u slijepu ulicu i jedini način izlaska iz toga

je hermeneutika kontinuiteta podržana od pape Benedikta XVI. Uspostavljanje jedinstva, cjelovitosti i sklada u katoličkom naučavanju uvjet je da se ponovo glazbu i liturgiju digne na njezin uzvišeni status. Papa Franjo poučio nas je u svojoj prvoj enciklici: »Poznavanje nas samih moguće je samo kad sudjelujemo na jednoj većoj memoriji« (*Lumen fidei*, 38).

5. Drugi razlog dekadencije svete glazbe jest klerikalizam, zloraba položaja i pozicije sa strane klera. Kler koji je danas vrlo slabo poučen o velikoj tradiciji svete glazbe nastavlja donositi odluke na temelju vlastitih prosudbi, suprotstavljajući se često autentičnomu duhu liturgije i obnovi svete glazbe koja je tako potrebna u naše vrijeme. Često se neki članovi klera suprotstavljaju nauku Drugoga vatikanskoga koncila u ime nekoga navodnoga »duha Koncila«. Treba reći da su posebice u nekim zemljama vrlo stare kršćanske tradicije ti isti članovi (Crkve) zauzeli pozicije u liturgijsko-glazbenom području koje su nedostupne laikatu, a laikat ima sposobne glazbenike koji bi mogli služiti Crkvi jednakom kvalitetom ili možda još bolje.

Liturgija je neka vrsta praga koji prelazimo iz našega svagdašnjega bivanja u slavlje s anđelima.

6. Treba spomenuti problem neadekvatne naknade (katkad i nepravedne) za glazbenike laike. Važnost svete glazbe u katoličkoj liturgiji traži da barem neki članovi Crkve, u bilo kojem kutku svijeta, budu dobro poučeni i tehnički dobro pripremljeni kako bi mogli služiti narodu Božjemu na ovom području. Nije li istina da bismo morali dati Bogu ono od nas najbolje?

Nitko se ne bi čudio ili bio iznenađen u spoznaji da liječnici imaju potrebu da im se plati kako bi mogli živjeti i nitko ne bi prihvatio liječničku skrb nekoga volontera bez stručnoga znanja: svećenici imaju svoju plaću jer ne mogu živjeti a da ne jedu, a ako ne jedu ne će biti sposobni pripremati se u teološkoj izobrazbi ili služiti misu s potrebnom dostojanstvenošću. Ako plaćamo cvijeće i kuhare koji pomažu u župama, zašto bi onda bilo čudno da i oni koji vrše glazbene aktivnosti imaju pravo na pravičnu naknadu (vidi kanon 231)?

Prijedlozi za pozitivne promjene

Može se učiniti pesimističnim sve što smo rekli, ali unatoč sve-mu mi se nadamo da postoji put izlaza iz te »zime«. Sljedeći su prijedlozi ponuđeni u »poniznu duhu« (*in spiritu humilitatis*), s namjerom oporavka dostojanstva liturgije i njezine glazbe u Crkvi.

1. Kao glazbenici, svećenici, znanstvenici i katolici koji volimo gregorijansko pjevanje i svetu polifoniju, koje je često hvalilo i preporučivalo Učiteljstvo, vjerujemo u reafirmaciju toga nasljeđa zajedno s modernim svetim skladbama na latinskom ili narodnim jezicima, ukoliko su inspirirane na ovim velikim tradicijama; tražimo konkretne korake za promoviranje posvuda, u svakoj crkvi na svijetu, tako da svi katolici mogu pjevati hvala Bogu jednim glasom, jednim duhom, jednim srcem i jednom zajedničkom kulturom koja nadilazi sve razlike. Vjerujemo u reafirmaciju važnosti orgulja sa sviralama u svetoj liturgiji koje svojom sposobnošću mogu dići srca Gospodinu i savršeno podržavati pjesmu zborova i puka.

2. Čini se da je potrebna izobrazba za dobar ukus u glazbi i liturgiji koja bi morala početi od mladih. Često neki odgojitelji bez glazbene pripreve misle da dječaci i djevojčice nisu sposobni prepoznati istinsku umjetnost. To je veoma daleko od istine. Koristeći pedagogiju koja će im pomoći približiti se ljepoti liturgije, dječaci i djevojčice mogu biti nahranjeni na način koji će ojačati njihov duh, jer će im biti ponuđen hranjiv duhovni

kruh, a ne naizgled ukusan ali nezdravi industrijski kruh (kako se događa kad se na »misama s djecom« izvodi glazba s izrazitim pop-podrijetlom). Primijetili smo iz vlastitoga iskustva kako djeca počinju cijeniti i razvijati najdublju vezu s Crkvom kad su izložena repertorijima inspiriranim na tradiciji.

3. Ako je istina da mladi moraju biti sposobni cijeniti ljepotu glazbe i umjetnosti, ako moraju shvatiti važnost liturgije kao izvor i vrhunac (*fons et culmen*) života Crkve, istina je da moramo imati laike protagoniste u životu Crkve koji će slijediti Učiteljstvo. Moramo dati mjesto glazbenicima laicima koji su dobro formirani u svijetu glazbe i umjetnosti. Biti stručan glazbenik za liturgiju traži duge godine studija. Ovaj status »profesionalni« mora biti prepoznat, poštovan i promoviran u praksi. Govoreći o tome, najiskrenije se nadamo da će Crkva nastaviti raditi protiv očigledne i suptilne forme klerikalizacije, tako da la-

Moramo dati mjesto glazbenicima laicima koji su dobro formirani u svijetu glazbe i umjetnosti. Biti stručan glazbenik za liturgiju traži duge godine studija. Ovaj status »profesionalni« mora biti prepoznat, poštovan i promoviran u praksi.

ici mogu ponuditi svoj puni doprinos u području u kojem svećeništvo nije uvjet.

4. Inzistiranje na repertoriju visokoga nivoa i na osobama s najvišom stručnom spremom mora biti posebno naglašeno u katedralama i bazilikama. Biskupi u svakoj dijecezi morali bi uzeti barem jednoga dobro pripremljena maestra-zborovođu i orguljaša koji bi slijedili jasne odredbe kako izvoditi izvrsnu liturgijsku glazbu u katedralama ili bazilikama i koji bi znali na jasan način kombinirati i spajati tradiciju i nove, suvremene skladbe. Glede toga solidan

princip za ovo jest liturgijska konstitucija *Sacrosanctum Concilium* br. 23: »Neka se, napokon, ne uvode novosti ako to ne traži istinska i sigurna korist Crkve i uz oprezno nastojanje da novi oblici na neki način organski izrastu iz već postojećih oblika.«

5. Predlažemo da se u svakoj bazilici i katedrali ohrabre i uvedu jednom tjedno mise na latinskom jeziku (prema jednom obliku iz Rimskoga obrednika), da se na taj način ostane u kontaktu s našom liturgijskom, kulturnom, umjetničkom i teološkom baštinom. Činjenica da mnogi mladi ljudi danas otkrivaju ljepotu latinskoga jezika u liturgiji jest znak vremena koji nas potiče da sve antagonizme prema prošlosti zakopamo i tražimo više »katolički« pristup, koji nas uvodi u nasljedstvo svih vjekova katoličke liturgije. Uz lako pronalaženje knjiga, brošura i drugih resursa na internetu, lako se može omogućiti da svi koji žele mogu sudjelovati u latinskoj liturgiji. Osim toga, svaka župa morala bi biti potaknuta da svake nedjelje ima cijelu pjevanu misu.

6. Upute o liturgiji i glazbi za kler moraju biti prioritet biskupa. Kler ima obvezu naučiti i koristiti liturgijske melodije slijedeći uputu *Musicam sacram* i druge dokumente; oni moraju biti sposobni pjevati molitve u liturgiji, a ne ih samo recitirati. U sjemeništim i na sveučilištu trebaju se upoznati s velikom tradicijom sakralne glazbe u Crkvi i cijeliti ju u skladu s Učiteljstvom i prema Mateju 13,52: »Zato je svaki učitelj, koji je vješt u nauči kraljevstva nebeskoga,

Kler ima obvezu naučiti i koristiti liturgijske melodije slijedeći uputu *Musicam sacram* i druge dokumente; oni moraju biti sposobni pjevati molitve u liturgiji, a ne ih samo recitirati.

kao domaćin koji iznosi iz blaga svojega novo i staro.« U prošlosti su katolički izdavači odigrali važnu ulogu u širenju dobrih primjera sakralne glazbe glazbenika prošlosti i novih glazbenika. Danas ti isti izdavači, premda pripadaju dijecezama ili religioznim institucijama, šire glazbu neprikladnu za liturgiju, slijedeći samo zakone tržišta. Mnogi vjernici katolici misle da poznati izdavači nude ono što je u skladu s naukom i učiteljstvom Katoličke Crkve glede glazbe i liturgije, ali često nije tako. Katoličkim bi izdavačima primarni cilj treba biti poučavati vjernike u zdravom katoličkom nauku i dati im dobre liturgijske smjernice, a ne samo težnja za novcem.

7. Formacija liturgičara također je vrlo važna. Kako glaz-

benici moraju razumjeti bitne elemente povijesti teologije i liturgije, tako i liturgičari moraju biti poučeni u gregorijanskom pjevanju, polifoniji i cijeloj tradiciji Katoličke Crkve, kako bi mogli razlikovati što je dobro, a što je loše.

Zaključak

Papa Franjo u svojoj enciklici *Svjetlo vjere* podsjeća nas na koji način vjera povezuje prošlost i budućnost: »Istina je da će, kao odgovor na Riječ koja prethodi, Abrahamova vjera uvijek biti spomen-čin. No ipak taj spomen nije zaustavljen i zakopan u prošlosti, nego, budući da je to obećanje, može se otvoriti prema budućnosti, osvjetliti korake na putu. Na taj se način vidi kako je vjera kao spomen budućega, *memoria futura*, usko povezana s nadom.« (*Lumen fidei*, 9). To sjećanje, taj spomen, to nasljeđe (baština) koje je naša katolička tradicija nije samo nešto iz prošlosti. To je još uvijek jedna vitalna snaga sadašnjosti, a bit će uvijek dar ljepote i za buduće naraštaje. »Pjevajte Gospodinu jer stvori divote, neka je to znano po svoj zemlji! Kličite i radujte se, stanovnici Siona, jer je velik među vama Svetac Izraelov!« (Iz 12, 5-6)

U svojem obraćanju 4. ožujka na međunarodnoj konferenciji u organizaciji Papinskoga vijeća za kulturu, povodom pedesete obljetnice upute *Musicam sacram*, čak je i papa Franjo priznao: »da ponekad prevladavaju određeni mediokriteti, površnost i banalnost, na štetu ljepote i intenziteta liturgijskih slavlja«.